

tis, do biskupstwa przemyskiego należących Anno Domini 1746; sygn. 160: Monumentum laboris Apostolici [...] Alexandri Antonii de Pleszowice Fredro [...] Eiscopi Premisliensis (i. e.) Visitatio generalis Ecclesiarum in Decanatus Jaroslaviensi [...] per Andreamin Prussy Pruski Anno 1727 expedita; bez sygn.: Opisanie Kościoła Katedralnego Przemyskiego i wszystkich sprzętów kościelnych uczynione Roku Pańskiego 1775 przez F. S. Łaszowskiego kanonika katedralnego przemyskiego; bez sygn.: Pawłowski Franciszek Ksawery: Liber memorandum Capituli Cathedralis r. l. Premisliensis, Premislae 1853; bez sygn.: Rewizja Kościoła Katedralnego Przemyskiego ołtarzów, obrazów [...] wszelkiej ruchomości [...] in Anno 1760 per Joannem Wiszniewski [...] uczyniona; sygn. 2249: Series Illustrissimorum et Reverendissimorum Episcoporum Premisliensium, nonnullae Ordinationes ac gesta eorumdem [...] descripta Anno 1744; sygn. LIII: Status Ecclesiae Cathedralis Premisliensis Anno 1747; sygn. 168: Status Ecclesiae Collegiatae Jaroslaviensis Anno 1744; Deskrypcja ceremonii i pogrzebu zmarłego ś.p. Aleksandra Antoniego Fredra biskupa przemyskiego do druku podana Anno Domini 1734; Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi Summorum Pontificum S.R.R. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum series e documentis tabularii praesertim vaticani collecta - digesta - edita. Vol. V. Patavii MCMLII; Kazanie w Dzień Aktu Solennej Konsekracji Kościoła Katedralnego Przemyskiego [...] Dnia III Maja Roku Pańskiego 1744 przez [...] Wacława Sierakowskiego Biskupa Przemyskiego ordynowanej, przez samego [...] Konsekratora miane (B. m. r.); Kocierński Józef Ignacy, Nieśmiertelna chwała w doskonałym życiu i nadludzkiej prawie dziełach [...] Aleksandra Antoniego z Przędzela i Pleszowice Fredra biskupa przemyskiego wiecznie ufundowana [...] w katedralnym przemyskim kościele pogrzebowym kazaniem ogłoszona [...] roku 1734; Korytkowski Jan, Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych, t. 2, Gniezno 1883; Macedo Sarmaticus Illustrissimus [...] Alexander Fredro Episcopus Chelmensis [...]. Gloriam et honorem decurrens Olimpia in primo suae Cathedrae aditu a Collegio Crasnostaviensi Societatis Jesu salutatus, Anno MDCCXXIX; Orbis Poloniarum in Meta Unicorni [...] Alexandri Antoni Fredro Regni Secretarii Tribunalis Poloni Praesidentis [...]. Et in ejusdem Illustrissima dono orbi integro demonstratus a Petricoviensi Societate Jesu Collegio 1714, (Calisiae); Patheon Lechicorum Numinum supremum Regni Tribunal [...] Judicibus Deputatis erectum. Illustrissimo [...] Fredro supermo Regni Secretario Praelato Cantore Gnesnensi Praesidente [...] a Petricoviensi Scholarum Piarum Collegio humili (...) cultu adornatum, Anno [...] 1714 Varsaviae; Złote Bramy Lateraneńskich Indulencji przy solennej do Katedry Przemyskiej Introdukcji [...] dnia 4 czerwca 1730 roku otworzone. Z katedry kaznodziejskiej ogłoszone [...] dla wiekopomnej sławy [...] Aleksandra Antoniego [...] Fredra Biskupa Przemyskiego [...]. Od Xiędza Józefa Ignacego [...] Kocierńskiego Kanonika Przemyskiego [...] prezentowane et in lucem publicam wystawione, Lwów 1732.

Opracowania: J. Ataman, *Z dziejów przemyskiego kościoła katedralnego*, „Kronika Diecezji Przemyskiej”, R. 46: 1960, z. 9-10, s. 234-249; D. Bialic, *Fredro Aleksander Antoni, biskup* [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 705; Z. Bielamowicz, *Mecenat artystyczny Aleksandra Fredry biskupa przemyskiego w latach 1724-1734*, Lublin 1985, (maszynopis w Bibliotece KUL w Lublinie). (Bibliografia); idem, *Rezydencja biskupów przemyskich w Brzozowie i Radymnie w XVIII wieku*, „Premisla Christiana”, t. 10: 2003, s. 293-316; idem, *Portret mecenasa sztuki. Rzecz o Aleksandrze Fredrze biskupie przemyskim w latach 1724-1734*, „Kresy Południowo-Wschodnie”, R. 1, z. 1 *Historia i tradycja*, Przemysł 2003, s. 41-48; J. Federkiewicz, *Kapituła przemyska ob. iac.*, „Kronika Diecezji Przemyskiej”, R. 8: 1908, z. 1 do R. 13: 1913, z. 4; K. Gottfried, *Dzieje miasta Jarosławia*, Jarosław 1957. (Maszynopis w Archiwum Archidiecezjalnym w Przemysłu); idem, *Świątynia Marińska w Jarosławiu*, Jarosław 1955 (maszynopis w Archi-

wum Archidiecezjalnym w Przemysłu); idem, *Z przeszłości Radymna*. „Rocznik Przemyski”, R. 10: 1965, s. 115-186; W. Kochowski, *Historia Seminarium Duchownego diecezji przemyskiej ob. iac. 1687-1895*, Przemysł 1917 (maszynopis w Bibliotece Seminarium Duchownego w Przemysłu); J. Kwolek, *Aleksander Antoni Fredro* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1948-1958, s. 104-105; T. Łękawski, *Katedra przemyska wraz z kościołem filialnym Najświętszego Serca Pana Jezusa*, Przemysł 1906; F. Pawłowski, *Series et gesta Episcoporum r. 1. Premisliensium*, Cracoviae 1869; I. Rychlik, *Kościół kolegiaty Wszystkich Świętych w Jarosławiu*, Jarosław 1893; S. Sęk, *Malowidła Adama Swacha w klasztorze Dominikanów w Jarosławiu* [w:] *Teka Konserwatorska, Polska Południowo-Wschodnia*, t. 2, Rzeszów 1982, s. 188-198.

Zbigniew Bielamowicz

H

Hajduk Feliks Tadeusz. 8 IX 1885 r. Rudki, pow. lwowski – 21 VIII 1924 r. Szczawnica. Nauczyciel, działacz narodowy i społeczny, wiceburmistrz Cieszyna. Był synem Antoniego i Marii z Łabędziowskich.

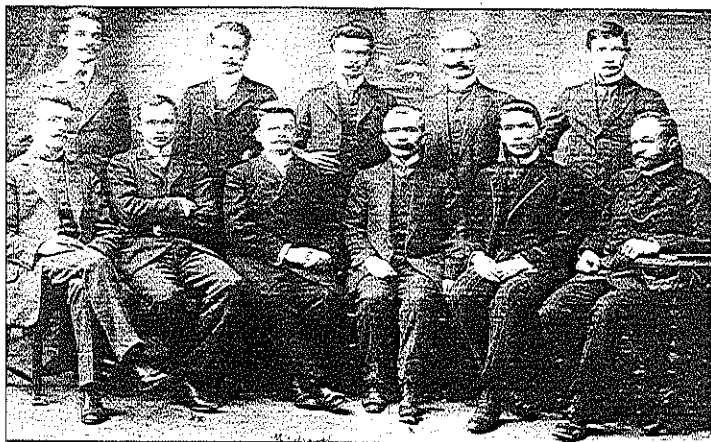
Feliks T. Hajduk

Dzieciństwo spędził w Piłźnie, Kętach i Krakowie, gdzie od r. szk. 1896/1897 uczył się w miejscowym III Gimnazjum, które ukończył z wyróżnieniem 13 VI 1904 r. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jako przedmiot główny wybrał filologię klasyczną, a jako poboczny język polski. Studia ukończył w 1909 r. W czasie studiów Wydział Krajowy przyznał mu stypendium Samuela Głowińskiego (1905) i K. Prusa Petyczyna (1908).

Dn. 17 X 1909 r. został mianowany przez Radę Szkolną Krajową zastępcą nauczyciela w Gimnazjum z polskim językiem nauczania w Przemysłu. Przystąpił do służby na ręce dyrektora Władysława Bojarskiego złożył dzień później. Uczył języka łacińskiego i greckiego. W roku szkolnym 1910/1911 otrzymał zwolnienie godzin ze względu na przygotowania do egzaminu nauczycielskiego. W tym czasie zapisał się do Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu. 22 V 1911 r. zdał egzamin nauczycielski przed Komisją Egzaminacyjną w Krakowie. 22 IX 1911 r. został mianowany przez Ministra Wyznań i Oświaty nauczycielem rzeczywistym filologii klasycznej w Gimnazjum Polskim w Cieszynie (obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. A. Osuchowskiego). Uczył tam języków łacińskiego, greckiego i polskiego, także historii oraz opiekował się biblioteką nauczycielską i również był kierownikiem ćwiczeń skautowych.

W 1912 r. został członkiem Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego i Polskiego Zjednoczenia Narodowego. W 1913 r. założył Drużynę Skautową im. K. Pułaskiego. Była to trzecia drużyna skautowa na Śląsku Cieszyńskim.

Po wybuchu I wojny światowej, 23 VIII 1914 r., zaciągnął się na czele grupy swoich uczniów do Legionu Śląskiego, półbatalionu pod dowództwem Józefa Lebedzika. Będąc w stopniu podporucznika, odegrał ważną rolę w szkoleniu śląskich legionistów. Dowodzona przez niego „śląska” kompania zasłużyła się przy osłanianiu odwrotu sił legionowych w czasie bitwy z Rosjanami pod Mołotkowem (28 X 1914 r.). W styczniu 1915 r. został zwolniony z wojska z powodu choroby płuc. Od stycznia do marca był na urlopie dla poratowania zdrowia, równocześnie był zwolniony od służby w zawodzie nauczyciela. 19 II 1915 r. został mianowany przez Radę Szkolną Krajową nauczycielem z tytułem profesora.

Nauczyciele I Gimnazjum w Przemyślu w 1910 r. Siedzą od lewej: Adam Mitrnich, Władysław Sykała, Bolesław Stojanowski, Teofil Kling, NN, Bolesław Błażek. Od lewej stoją: Bronisław Popiel, dr Filip Axer, Feliks Hajduk, Czesław Mączyński, NN. Fot. ze zbiorów R. Kling

Po najeździe czeskim w 1919 r. został aresztowany i początkiem lutego internowany. Po uwolnieniu powrócił do Cieszyna. 11 III 1919 r. wszedł jako reprezentant Polskiego Stronnictwa Ludowego do Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego. Prowadził w niej bardzo aktywną działalność: 23 III 1919 r. był referentem wiecu w Trzyńcu, którego uczestnicy opowiadali się za przyłączeniem Śląska Cieszyńskiego do Polski; 6 IV 1919 r. w tej samej miejscowości przemawiał na pogrzebie Pawła Cieślara, jednej z ofiar czeskiego najazdu; 27 IV 1919 r. był referentem na zgromadzeniu ludowym w Nierodzimiu. 16 V 1919 r. wszedł do Rady Miejskiej w Cieszynie. 18 XII 1919 r. Wydział Gminny w Cieszynie wybrał go do miejscowej Rady Szkolnej. W latach 1920-1922 był członkiem Komisji Administracyjnej, rządzącej polską częścią Cieszyna.

W maju 1920 r. brał udział w Przemyślu w Dorocznym Zjeździe Małopolskiego Okręgu TNSW. Od 1920 r. był członkiem zarządu Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, a w lipcu 1922 r. został jej prezesem. Z jego inicjatywy utworzono Cieszyńskie Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi za granicą im. A. Mickiewicza. W sierpniu 1922 r. został członkiem polskiej subdelegacji dla pertraktacji likwidacyjnych między polskim a czeskim Cieszynem (od 1920 r. przez miasto przebiegała granica polsko-czechosłowacka).

Dn. 29 X 1922 r. wszedł do rady miejskiej z Polskiej Listy Wyborczej, a 14 XI t.r. został wiceburmistrzem Cieszyna. Na tym stanowisku Hajduk przyczynił się do wsparcia zakładu dla sierot w Cieszynie i do rozwoju parku, który dziś nosi jego imię.

Choroba płuc, której nabawił się na froncie i która rozwinęła się w czasie pobytu w czeskim obozie internowania, przerodziła się w gruźlicę. Zmarł 21 VIII 1924 r. w Szczawnicy. Trzy dni później został pochowany na cmentarzu komunalnym w Cieszynie.

Nie założył rodziny. W 1939 r. jego imieniem nazwano jedną z ulic Cieszyna (dawna ul. Gabriela).

Twórczość: Henryk Sienkiewicz. *Wspomnienia pośmiertne* [w:] *XXII Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Polskiego w Cieszynie za rok szkolny 1916-17*, Cieszyn 1917, s. 7-8, *Organizacja harcerska i jej wpływ na młodzież* [w:] *XXV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Polskiego w Cieszynie. Rok szkolny 1919-1920*, Cieszyn 1920, s. 36-42; *Po pracy*, „Miesięcznik Pedagogiczny” 1923, nr 3, s. 65-67.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie, Akta Miasta Cieszyna, sygn. 74, s. 7; Archiwum Państwowe w Przemyślu, I Państwowe Liceum i Gimnazjum im. J. Słowackiego w Przemyślu, sygn. 192; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. PKEN 26 (teczka nauczycielska Feliksa Hajduka); Książnica Cieszyńska w Cieszynie, sygn. RS AKC 00028, Księga protokołów Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego; Parafia rzymskokatolicka p.w. św. Marii Magdaleny w Cieszynie, *Metryki zgonów*, t. XII A, s. 51; *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII-XX*, t. 3, red. K. Stopka, Kraków 2006, s. 662; *Schlesischer Schul- und Lehrer Schematism in Verbindung mit dem Personal-Status*, Jägerndorf 1912, s. 75; *Spis członków*, „Rocznik Przemyśki”, t. 1: 1912, s. 130; *Sprawozdanie dyrekcji c.k. Gimnazjum III w Krakowie za rok szkolny 1903*, Kraków 1903, s. 74; *ibidem za rok szkolny 1904*, Kraków 1904, s. 85-86; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum Polskiego w Cieszynie za rok szkolny 1912/13*, Cieszyn 1913, s. 15, *ibidem za rok szkolny 1914/15*, Cieszyn 1915, s. 3-4, *ibidem za rok szkolny 1915/16*, Cieszyn 1916, s. 16, *ibidem za rok szkolny 1916/17*, Cieszyn 1917, s. 9, *ibidem za rok szkolny 1917/18*, Cieszyn 1918, s. 4, *XXIV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Polskiego w Cieszynie za rok szkolny 1918/19*, Cieszyn 1919, s. 4, *XXV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Polskiego w Cieszynie. Rok szkolny 1919-20*, Cieszyn 1920, s. 54, 70, 71; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Przemyślu za r. szk. 1910*, Przemyśl 1910, s. 1, 4; *ibidem za r. szk. 1912*, Przemyśl 1912, s. 4; „Dziennik Cieszyński” 1919, nr 23, *ibidem* nr 55, *ibidem* nr 60, *ibidem* nr 63; „Gwiazdka Cieszyńska” 1911, nr 73, *ibidem*, 1916, nr 18, *ibidem*, 1919, nr 10, *ibidem* nr 21, *ibidem* nr 23, *ibidem* nr 31, 1 *ibidem* nr 10; *ibidem* 1922 nr 94, *ibidem* 1924 nr 67; „Miesięcznik Pedagogiczny” 1924, nr 8-9; „Poseł Ewangelicki” 1924 nr 35.

Opracowania: E. Buława, *Egzamin wobec Polski. Ślązacy cieszyńscy w czynie legionowym w latach I wojny światowej*, Cieszyn 1998, s. 23, 27, 42, 180; idem, *Legion Śląski*, „Kalendarz Cieszyński 1997”, Cieszyn 1996, s. 51; B. Cybulski, *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918-1920). Studium polityczno-prawne*, Wrocław 1980, s. 56; W. Dubiański, *Skład władz gminnych Cieszyna w okresie międzywojennym*, „Pamiętnik Cieszyński”, t. 15: 2000, s. 105-106, 108; J. Golec, *Władze towarzystwa [w:] Polskość bastion. Szkice z przeszłości Macierzy*, red. R. Danel, Cieszyn 1985, s. 57-58, 64; J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993, s. 121; R. Mrózek, *Nazwy ulic i placów Cieszyna*, „Cieszyński Rocznik Muzealny”, t. 1: 1969, s. 66; K. Nowak, *Elity polityczne w Cieszynie w okresie międzywojennym (1918-1939) [w:] Samorządowość i elity władzy w Cieszynie na przestrzeni dziejów*, red. I. Panic, Cieszyn 2002, s. 115, 119, 121; idem, *Trudne wrastanie w Polskę (Cieszyn w latach 1920-1922) [w:] Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 3, red. I. Panic, Cieszyn 2010, s. 251-252; idem, *W okresie konfliktu polsko-czechosłowackiego 1918-1920 [w:] ibidem*, s. 241; idem, *Życie polityczne i społeczne w latach 1922-1939*, ibidem, s. 271, 277-278, 289; K. Nowak, J. Spyra, *Cieszyn w latach I wojny światowej (1914-1918)*, ibidem, s. 217; A. Pilch, *Hajduk Feliks [w:] Polski słownik biograficzny*, t. 9, Wrocław [etc.] 1960-1961, s. 240; A. Stępnia, *Kwestia narodowa a społeczna na Śląsku Cieszyńskim pod koniec XIX i w początkach XX wieku (do 1920 roku)*, Katowice 1986, s. 201.

Michael Morys-Twarowski

HOFF BOGUMIŁ. 6 VI 1829 r. Radom - 26 II 1894 r. Wisła. Etnograf, malarz, pisarz. Syn Ludwika i Fryderyki z domu Schüick. Ojciec, pastor ewangelicki niemieckiego pochodzenia, działał na ziemiach polskich od 1824 roku, przystąpił przez Angielskie Towarzystwo Misyjne w Londynie.

Uczył się początkowo w Lublinie, a w latach 1839-1846 w Krakowie, gdzie mieszkał i uczył się u pastora Otremby. Egzaminy półroczne zdawał w Gimnazjum im. św. Anny. W 1846 r. przeniósł się do Raciborza i został uczniem tamtejszego Gimnazjum Królewskiego, które ukończył w 1849 r. Jako gimnazjalista w pewnej książce znalazł zachwycający opis Tatr. W 1848 r. wyruszył z kolegą Mikułowskim pieszo przez Kraków do Zakopanego. Po zwiedzeniu Tatr, przez Śląsk Cieszyński wrócił do Raciborza.

Po ukończeniu gimnazjum w 1849 r. został administratorem majątków spadkobierców księcia Feliksa Lichnowsky'ego w ordynacji Krzyżanowice pod Raciborzem. Następnie był administratorem majątków ziemskich w Komornym Grodzie i w Pradze, gdzie ukończył studia agronomiczne na miejscowej politechnice. W latach 1852-1853 administrował dobrami swojego ojca w Dąbiu pod Krakowem. Po śmierci ojca i sprzedaży majątku, Hoff wydzierżawił majątek w Myślenicach. Następnie znowu przeniósł się do Czech, gdzie objął w zarząd dobra hr. Chotka. W 1863 r., po wybuchu powstania styczniowego, wyjechał do Królestwa Polskiego i został ranny w jednej z bitew.

Od 1865 r. mieszkał na terenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Dotąd zbierał materiały etnograficzne dorywczo, teraz mógł przystąpić do systematycznej

pracy. Od 1867 r. współpracował z Oskarem Kolbergiem. Materiały folklorystyczne zebrane przez Hoffa i malowane przez niego akwarele znalazły się w *Ludzie*, monumentalnej serii Kolberga. W 1869 r. przez krótki czas przebywał w Krakowie, gdzie praktykował fotografię pod okiem Walerego Rzewuskiego.

W tym samym roku zaangażował się w działalność poznańskiego Towarzystwa Młodych Przemysłowców. Był jednym z organizatorów polskiego teatru amatorskiego w Poznaniu, planował utworzenie szkoły muzycznej i stałej polskiej opery. Wskrzesał w Poznaniu dawny zwyczaj puszczania wianków w wigilię św. Jana (23 VI). W tym czasie wydał podręcznik *Nauka rachunkowości gospodarczej* (Toruń 1869).

We wrześniu 1870 r. musiał opuścić Poznań, zostawiając tam żonę i pięcioletniego syna Bogdana. Zamieszkał w Cieszynie, gdzie został pomocnikiem fotografa (zapewne Henryka Jandaurka lub Ryszarda Jastrzebskiego). Nawiązał tam współpracę z polską Czytelnią Ludową w Cieszynie; jej sekcja amatorska wystawiła kilka razy sztukę Hoffa *Jewka* (prapremiera 18 II 1872). W czasie pobytu w Cieszynie otrzymał zaproszenia do zbierania materiałów etnograficznych w Wiśle i Ligotce Kameralnej (obecnie na Zaolziu).

W marcu 1872 r. przeniósł się z Cieszyna do Przemyśla. Znalazł tam pracę jako księgowy w kolejnictwie; ściągnął też z Poznania żonę i syna. Zapisał się do miejscowego Towarzystwa Muzycznego. 4 VI 1873 r. w pierwszą rocznicę śmierci Stanisława Moniuszki zorganizował koncert, z którego dochód został przeznaczony na wsparcie rodziny słynnego kompozytora. Po dwuletnim pobycie opuścił miasto.

W latach 1874-1877 był administratorem spółki „Kopaliny Tatrzańskie”. W 1877 r. krótko przebywał w Krakowie, później został urzędnikiem Drogi Żelaznej Warszawa-Terespol w Warszawie. Od 1879 r. śpiewał w chórze pod dyrekcją kompozytora Adama Münchheimera. W czasie pobytu w Warszawie zorganizował benefis ku czci Oskara Kolberga (6 i 14 V 1881), z którego dochód pozwolił sfinansować słynnemu folklorystyce wydanie dwóch kolejnych tomów *Pokucia*.

W 1882 r. w czasie wakacji zwiedził źródła Wisły; jej pokłosiem był tekst *Wyściczki do źródeł Wisły* („Tygodnik Ilustrowany” 1885, nr 124). Od tego czasu wracał do miejscowości Wisła co rok na wakacje.

W 1885 r. kupił tam od rodzin Chmielów i Pilchów grunt, na którym do 1892 r. wybudował dwa domki. W 1888 r. ukazała się książka Hoffa *Początki Wisły i wiślanie*, mająca być pierwszą częścią cyklu prac pt. *Lud cieszyński, jego własności i siedziby*. Została dobrze przyjęta przez recenzentów i czytelników. Chciał w podobny sposób opracować cały Śląsk Cieszyński. Wiosną 1893 r. z apelem o pomoc w zbieraniu materiałów etnograficznych wystąpił na łamach polskich czasopism wydawanych na tym terenie - „Gwiazdki Cieszyńskiej”, „Przeglądu Politycznego” i „Miesięcznika Pedagogicznego”. Prace przebiegały szybko, bo w ciągu niecałego roku opracował monografie etnograficzne Istebnej i Brennej, które jednak nie zachowały się. W 1893 r. napisał jeszcze opowiadanie *Hala Juraszków* (w: *Upominek*, Kraków-Petersburg 1893, s. 244-245) oraz przygotował do druku książkę